

ОСВІТНІЙ ОМБУДСМЕН

ЄДРПОУ 43200222, Львівська площа, 14 А, Київ, 04053, Україна Тел: +380 95 143-87-26. E-mail: info@eo.gov.ua, www.eo.gov.ua

Вих. 25/1548-02 № від 02.05.2025

**Органи управління освітою
Заклади освіти**

Щодо правомірності фотографування, відеозйомки та публікування закладами освіти світлин і відео з дітьми

Заклади освіти на своїх інформаційних ресурсах (вебсайтах, сторінках у соціальних мережах) розміщують дуже багато фото- та відеоматеріалів про свою діяльність, зокрема, про участь у заходах, конкурсах, екскурсіях тощо. Найчастіше на цих світлинах зображені діти. Часто це є не стільки проявом проактивної комунікації з батьками, скільки елементом звітування перед відповідним органом управління у громаді про певні заходи чи активності.

Як освітній омбудсмен отримую повідомлення від освітян про вимоги як від керівників закладів освіти, так і від органів управління створювати, розміщувати на шкільних ресурсах та надсилати їм такі фотозвіти. Органи управління іноді оприлюднюють ці світлини вже на власних сайтах, а те, як і де зберігаються та використовуються надіслані світлини, часто залишається невідомим.

Розміщуючи будь-яку інформацію про дітей у мережі Інтернет, зокрема й дитячі світлини, варто пам'ятати, що з такого моменту складно відстежити мету та дії з обробки цієї інформації сторонніми особами. Іноді така інформація може потрапити до людей, які своїми діями можуть нашкодити дитині, наприклад, вчиняти кібербулінг, хакерство, шахрайство чи шантаж. Також світлини разом із супутньою інформацією іноді дозволяють ідентифікувати дитину та батьків, відстежити місце та час її перебування і можуть полегшити переслідування та вчинення злочинів щодо дитини та/або батьків. В умовах воєнного стану ризик того, що оприлюднення інформації про дитину, зокрема фото, може завдати їй шкоди, лише зростає.

Хочу звернути увагу закладів освіти, органів управління, що здійснення фотографування, відеозйомки та публікування закладами освіти світлин і відео з дітьми може порушувати права дитини. Тому заклади освіти мають робити це, дотримуючись певних правил. Освітній омбудсмен спільно з Українською Гельсінською спілкою з

прав людини підготували наступні роз'яснення.

Нормативно-правова база

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір – визначає ст. 34 [Конституції України](#). Однак таке право обмежується у певних випадках, зокрема й для захисту прав інших людей.

Так, ч. 2 ст. 5 [Закону України “Про інформацію”](#) визначає, що реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Одне із прав, яке може порушувати реалізація права на інформацію – це право на приватність. Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй [Резолюції № 1165](#) наголошує, що право на приватність, яке закріплене у статті 8 [Європейської конвенції з прав людини](#) повинно захищати приватне життя особи не лише від втручання влади, але й від подібних дій з боку інших осіб чи інститутів, зокрема ЗМІ.

У Рішенні Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі [Kahn vs. Germany](#) від 17 березня 2016 року Суд зазначає, що право на “приватне життя” може охоплювати численні аспекти особистості особи, такі як ім'я або елементи, пов'язані з правами на зображення.

Збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини – вказує ч. 2 ст. 302 [Цивільного Кодексу України](#).

Зображення дитини за певних умов може бути віднесено до персональних даних. Нагадаємо, що [Закон України “Про захист персональних даних”](#) визначає персональні дані як відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

“З точки зору захисту приватності, – [зазначає](#) Центр демократії та верховенства права, – важливе значення має те, чи можна ідентифікувати дитину на зображенні, яке публікує журналіст, адже лише тоді воно вважатиметься персональними даними дитини. Наприклад, практика ЄСПЛ показує, що публікація розмитих зображень дітей, на яких не видно їхніх облич, не є порушенням права на повагу до приватного життя (рішення у справі [Kahn vs. Germany](#) від 17 березня 2016 року, адже за обставинами справи ідентифікувати дітей можна було лише через наявність батьків та супровідного тексту)”.

Крізь призму захисту персональних даних [розглядається](#) право людини на її зображення і в правовому аналізі Української Гельсінської спілки з прав людини.

Зауважимо, що законодавство про обробку персональних даних не містить окремих положень, які врегульовували б особливості обробки зображень як

персональних даних.

Дозвіл на зйомку

Фізична особа може бути знята на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише **за її згодою**.

Згода особи на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку **припускається**, якщо зйомки проводяться:

- відкрито
- на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру (ч. 1 ст. 307 [Цивільного кодексу України](#)).

Одразу зауважимо: зважаючи на технологічний прогрес і появу цифрової зйомки, така стаття застосовна і до знімання особи за допомогою гаджетів та цифрових фотоапаратів, відеокамер.

Кожен, хто здійснює фотографування людини, повинен отримати перед цим її згоду, за винятком тих обставин, коли така згода припускається або не вимагається (про це в окремому розділі).

У яких місцях згода припускається?

Одна із умов, коли припускається згода на зйомку – особливості місця (вулиця) чи події, на якій відбувається зйомка (збори, мітинги, інші заходи публічного характеру). Зауважимо, що існують певні розбіжності у трактуванні вулиці/заходів публічного характеру, де припускається дозвіл на зйомку, оскільки Цивільний кодекс України таких визначень як “вулиця” чи “заходи публічного характеру” не містить. Вони наявні в інших нормативних актах, однак передусім покликані використовуватися для цілей таких актів.

Так, для цілей [Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”](#) публічними заходами є, зокрема, збори, конференції, мітинги, виставки, навчальні курси, семінари, тренінги, дискусії, форуми, інші заходи, доступні або відкриті для учасників таких заходів вільно чи за запрошенням, за плату чи безоплатно, постійно, періодично, одноразово або час від часу, що організовуються повністю або частково органами державної влади, органами місцевого самоврядування, державними установами, організаціями, а також суб’єктами господарювання, власниками (засновниками, учасниками, акціонерами) яких є держава або територіальна громада незалежно від частки цієї власності (ст. 29).

У [Законі України “Про дорожній рух”](#), а саме ст. 21 зазначено: *“автомобільна дорога, вулиця являє собою частину території, в тому числі в населеному пункті, призначену для руху транспортних засобів і пішоходів, з усіма розміщеними на ній спорудами”*.

Іноді користуючись цією статтею послуговуються поняттям “громадське місце” із Закону України [“Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових](#)

виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення". У статті 1 для цілей цього Закону *громадське місце це – частина (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна чи відкрита для населення вільно або за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, у тому числі під їзди будівель і споруд, а також підземні переходи, стадіони, паркінги.*

У контексті припущення згоди на зйомку мова йде про загальнодоступний відкритий простір. Однак заклад освіти не є таким простором у контексті ст. 307 Цивільного кодексу України.

Забезпечення та розвиток безпечного і здорового освітнього середовища в закладах освіти – засада державної політики та принцип освітньої діяльності, передбачений ч. 1 ст. 6 [Закону України “Про освіту”](#). Керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень створює у закладі освіти безпечне та здорове освітнє середовище (ч. 3 ст. 26 вищезгаданого [Закону](#)). Однак безперешкодний доступ усіх охочих до закладу освіти може бути небезпечним для дітей. Саме тому закладу освіти, батькам та учням важливо спільно розробляти правила та умови щодо відвідування закладу освіти.

Тим більше заклад освіти не може бути загальнодоступним простором в умовах воєнного стану, коли місцеві військові адміністрації можуть регулювати режим роботи закладів освіти, встановлювати певні обмеження щодо роботи закладу з урахуванням безпекової ситуації конкретного населеного пункту (впливає із повноважень, визначених п. 15 ч. 2 ст. 15 Закону України [«Про правовий режим воєнного стану»](#)).

Ще одна важлива обставина – згода на зйомку у загальнодоступному просторі (вулиці чи заходах публічного характеру) не є, а лише припускається. Тому, якщо батьки заперечують щодо зйомки дитини – її варто припинити.

Про це згадують і в судових рішеннях, як от у [Постанові](#) Одеського апеляційного суду від 02.07.2019 року по справі № 520/1084/18: *“не можна вважати безумовною згоду особи на зйомку через сам факт її присутності у публічному місці, адже цей виняток є лише припущенням, тобто якщо особа, а, в цьому випадку, батьки дитини, заперечують проти зйомки дитини, то її потрібно припинити”*.

Хто має надати таку згоду щодо дитини?

Відповідно до статті 1 Закону України [“Про охорону дитинства”](#), дитиною вважається особа до 18 років, якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше. Дитина через свій вік не завжди може усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, саме тому за загальним правилом до досягнення повноліття вона не має повної цивільної дієздатності. Тож, коли представники закладу освіти здійснюють фотографування неповнолітніх, їм потрібно брати дозвіл у законних представників дитини. Законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей є **батьки (усиновлювачі)** або у встановлених законом випадках ними можуть бути й інші особи (передбачає ст. 242 [Цивільного](#)

[кодексу України](#)).

У [Методичних рекомендаціях щодо організації виховного процесу в закладах освіти на 2024/2025 н.р.](#) теж нагадують: “Згідно з чинним законодавством рішення щодо здійснення більшості правочинів дитини до досягнення її повноліття приймають батьки, або інші законні представники дитини (наприклад, опікуни), тому фото- чи інша зйомка дитини може відбуватися тільки за їхньої згоди”.

“Фотографії малолітніх та неповнолітніх осіб, які мають часткову дієздатність, та в силу віку не можуть належним чином розуміти питання, пов’язані із розміщенням своїх зображень у соціальних мережах, можуть публікуватись сторонніми особами лише зі **згодою обох батьків**, які мають рівні права відносно розвитку та виховання дітей. Згода лише одного з батьків не надає прав на публічне розміщення фото- та відео зображень малолітніх дітей, якщо між ними не укладено окремого договору, в якому оговорені дані обставини”, – зазначено у [Рішенні](#) Київського районного суду Одеської області від 20.06.2018 року (залишене в силі в цій частині [Постановою](#) Одеського апеляційного суду від 02.07.2019 року у справі № 520/1084/18). У цій справі батьки були розлучені, але жоден із них не був позбавлений батьківських прав.

Зауважимо, що стаття 141 [Сімейного кодексу України](#) встановлює, що мати, батько мають рівні права та обов’язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. За загальним правилом розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов’язків щодо дитини.

У Рекомендаціях щодо захисту приватності у роботі ЗМІ, які підготовлені експертами Ради Європи, доопрацьовані за участі всіх зацікавлених сторін і [опубліковані](#) Центром демократії і верховенства права, зазначається, що персональні дані дитини до 18 років можуть збиратися та поширюватися, як правило, лише за згоди її батьків чи законних представників. Винятком є ситуації, коли дитина є публічною особою (наприклад, спортсменом) і інформація стосується її публічної діяльності, або коли наявний суспільний інтерес, що переважає (3.1).

[Кодекс етики українського журналіста](#) вказує, що журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов’язаних із дітьми. Журналіст та редактор повинні мати обґрунтовані підстави для висвітлення приватного життя неповнолітньої особи (осіб) та дозвіл на це **від її батьків чи опікунів**. Неприпустимим є розкриття імен неповнолітніх (або вказування ознак, за якими їх можна розпізнати), які мали відношення до протизаконних дій, стали учасниками подій, пов’язаних із насильством.

Чи може надати дозвіл на зйомку представник закладу освіти?

Вчитель, класний керівник чи директор не є законними представниками дитини, крім окремих випадків (у дитячих будинках і загальноосвітніх школах-інтернатах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування). Всі інші заклади освіти в

разі отримання прохання від інших батьків здобувачів освіти чи медіа про здійснення зйомки дітей **не уповноважені** надавати такий дозвіл. У [правовому аналізі Української Гельсінської спілки з прав людини](#) також наголошується на тому, що відповідно до статті 10 Закону України «Про охорону дитинства», розголошення чи публікація будь-якої інформації про дитину, що може заподіяти їй шкоду, без згоди законного представника дитини забороняється. Тому в правовому аналізі підкреслюється: коли фото або відеозйомка проводяться на території школи, помилковим є переконання, що досить мати на це дозвіл від вчителів (або, якщо це дитячий садочок, то вихователів).

Також зазначимо, що в умовах воєнного стану збільшується ризик того, що оприлюднення інформації про дитину, зокрема фото, може завдати дитині шкоди. Наприклад, це стосується дітей військовослужбовців. Саме тому, [щоб не наражати учасників освітнього процесу та людей поруч із закладом на небезпеку](#), не варто знімати на офіційних заходах військовослужбовців та їхніх родичів, позначати їх у соціальних мережах, а також не варто здійснювати зйомку, повідомляти про наявність та кількість в закладі освіти дітей та рідних військовослужбовців, працівників органів безпеки та правоохоронних органів, медичних працівників, які працюють на території бойових дій, полонених.

Для фото та відеозйомки, окрім згоди батьків, потрібна згода дитини

Для зйомки потрібно, щоб і дитина погоджувалася на неї. Навіть за умови, що згода від батьків є, якщо дитина не бажає фотографуватися – її не варто змушувати це робити. В усіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини – визначає [Конвенція ООН про права дитини](#). Стаття 16 цієї Конвенції вказує, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя. У [Методичних рекомендаціях щодо організації виховного процесу в закладах освіти на 2024/2025 н.р.](#) зазначено: *“Згідно з Конвенцією ООН про права дитини кожна дитина є суб'єктом, а не об'єктом правовідносин, і провідним принципом Конвенції є право дитини на участь у розв'язанні питань, які її стосуються. Тому на фото- чи іншу зйомку дитини треба отримати її згоду”*. Також про це зазначають і [на порталі ініціативи childrenrights.info](#).

Стаття 171 [Сімейного кодексу України](#) визначає, що дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї.

“Діти мають право вільно висловлюватися у всіх питаннях, що впливають на них, і їх погляди повинні бути належним чином оцінені відповідно до їх віку та зрілості” – таке “право бути почутим” зазначено у [Рекомендації CM/Rec \(2018\)7](#) Комітету міністрів державам-членам про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі, які ухвалені Комітетом Міністрів 04.07.2018

року на 1321-му засіданні заступників міністрів (цитовано з неофіційного перекладу).

Якою має бути згода на зйомку?

Цивільний кодекс України не встановлює певної конкретної форми для вираження згоди особи, яку фотографують. Отже, вона може бути виражена у будь-який спосіб: письмово або усно, а також можлива мовчазна згода – йдеться [на сайті](#) Міністерства юстиції України у роз'ясненні заступниці директора Конотопського місцевого центру з надання БВПД Валентини Волік.

Зауважимо: мовчазна згода передбачає, що **батьки перебували поруч із дитиною**, знали й бачили, що її знімають на фото чи відеокамеру, але не висловили своїх заперечень щодо проведення зйомки.

Окремо наголошуємо: найкраще отримувати саме **письмовий дозвіл від батьків**, адже у випадку спору довести наявність усної згоди може бути ускладнено. Важливо розуміти, що згода має бути отримана до початку фото- чи відеозйомки. Тобто має бути дійсною на момент зйомки.

Деякі школи практикують отримання згоди у батьків на зйомку їхніх дітей із визначеною метою на тривалий термін, зазначаючи, що вона діятиме, допоки батьки не захочуть її змінити чи відкликати.

На нашу думку, згоду на зйомку від батьків треба отримувати щоразу перед тим, як її проводити – це сприятиме більшому захисту прав здобувачів освіти та зменшить необґрунтовану кількість фото- та відеозвітувань. Для забезпечення інтересів дитини батькам щоразу перед кожним заходом важливо бути обізнаними про конкретну мету фіксації зображення їх дитини, щоб мати змогу надати свій дозвіл чи відмовити у ньому. Зважаючи на це, на нашу думку, неправильно брати одну згоду на всі заходи.

Дозвіл на використання фото, відео

Фотографія, інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, можуть бути публічно показані, відтворені, розповсюджені лише за згодою цієї особи, а в разі її смерті – за згодою дітей, вдови (вдівця), а якщо їх немає, – батьків, братів та сестер, – вказує ч. 1 ст. 308 [Цивільного кодексу України](#).

Таким чином, **як фото- та відеозйомка неповнолітніх, так і публікація та розповсюдження таких фото/відео можлива лише за наявності згоди їх батьків чи інших законних представників**. Тож закладу освіти, публікуючи будь-які фото чи відео на інформаційних ресурсах, варто звертати особливу увагу на те, чи має школа відповідні дозволи. Зауважимо, що перед наданням згоди на використання фото, інших художніх творів, на яких зображено особу, вона повинна бути поінформована про те, з якою метою і де саме будуть публічно показані, відтворені чи розповсюджені такі твори.

Про потребу отримання подвійної згоди (на здійснення зйомки та поширення)

[нагадують](#) на сайті Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України.

“Законодавство не визначає, як має бути оформлена згода фізичної особи на використання фотографії з її зображенням. Тобто, надаючи оцінку існуванню відповідної згоди, потрібно враховувати, що згода може бути надана у письмовому вигляді, усно, а також у формі мовчазної згоди. Мовчазна згода може проявлятися в тому, що особа знала й бачила, що її знімають на фото чи відеокамеру, але не висловила своїх заперечень щодо проведення зйомок, а також у випадку самотійного розміщення фото чи відеозображення для необмеженого кола користувачів і без зазначення про існування авторських чи суміжних прав на них. Верховний Суд вважає, що поширення (розміщення) фото у соціальній мережі в Інтернеті без обмеження кола користувачів, які можуть переглядати це фото, є публічним показом фото, яке здійснює ця особа самотійно” ([Постанова](#) КЦС Верховного Суду від 19.07.2023 року у справі № 214/11028/21).

Якщо ж людиною при публікації своїх фото чи відео було зазначено про існування авторських чи суміжних прав на них, то це варто окремо враховувати. Навіть якщо припускається мовчазна згода людини, яка зображена на фото чи відео, на використання фото чи відео з її зображенням, то це ще не свідчить про згоду суб'єкта авторського чи суміжного права.

Звертаємо увагу, що фізична особа, яка погодилася на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку, може вимагати припинення їх публічного показу в тій частині, яка стосується її особистого життя. Витрати, пов'язані з демонтажем виставки чи запису, відшкодовуються цією фізичною особою – визначає ч. 2 ст. 307 [Цивільного кодексу України](#).

Дозвіл на повторне використання поширених фото та відео

Іноді учні та батьки самотійно поширюють світлини чи відео зі шкільних заходів у спільних чатах класу чи у соціальних мережах з різним налаштуванням приватності. І тут постає питання, чи є правомірним використання таких фото закладом освіти, наприклад, публікація на власних інформаційних ресурсах.

По-перше, важливо, щоб така фото- та відеозйомка учнями чи їх батьками була правомірною і не порушувала прав людей, які на них зображені. Правомірність буде залежати зокрема від того, **чи надавали інші батьки згоду** на фото чи відеозйомку їх дітей. Щоб уникнути будь-яких порушень важливо, щоб у всіх учасників освітнього процесу було чітке розуміння, що зйомка потребує згоди іншої людини (крім окремо обумовлених винятків, наприклад, коли потрібно задокументувати порушення прав).

По-друге, використовуючи фото чи відео, навіть те, яке вже було поширено людьми, заклад освіти має пам'ятати про правила роботи з персональними даними. Він має отримати згоду на таку обробку відповідно до сформульованої мети, зокрема, висвітлення діяльності закладу та публікації на конкретних інформаційних ресурсах.

Коли батьки поширюють фото у чаті класу – це не значить про те, що вони погоджуються на публікацію школою фото в соціальних мережах закладу освіти чи органу управління освіти. Нерідко ж фото батьками поширюються для обмеженого кола користувачів, наприклад, лише серед батьків класу, чи друзів у соціальних мережах. Якщо такі фото вже в іншому контексті з’являються у соціальних мережах закладу освіти без дозволу і доступні для необмеженого кола користувачів – це порушує права людей, які на них зображені.

Отримання закладом освіти згоди на використання раніше поширених кимось фото для конкретної мети слугуватиме додатковим підтвердженням того, що ці фото зроблені правомірно.

“Верховний Суд вважає, що поширення (розміщення) фото у соціальній мережі в Інтернеті без обмеження кола користувачів, які можуть переглядати це фото, є публічним показом фото, яке здійснює ця особа самотійно. Тож використання таких фото є правомірним, адже попереднє поширення (розміщення) у соціальній мережі було публічним і за згодою особи, яка своїми діями зробила таку інформацію відкритою. У випадку, якщо фото були відкриті лише для певного кола користувачів, то публічного розповсюдження таких фото не було, а отже, їх використання без згоди особи є неправомірним” ([Постанова](#) КЦС Верховного Суду від 19.07.2023 року у справі № 214/11028/21).

Вказане свідчить: якщо людина самотійно публічно для необмеженого кола користувачів розповсюдила власні фото чи відео, окремо не зазначала про авторські чи суміжні права на них, використовувати їх можна без отримання попередньої згоди щодо публікації.

Однак, коли ми говоримо про заклад освіти, то найчастіше на таких фото чи відео зображені не лише діти тих, хто поширює такі фото, але й інші діти та їх батьки. Тож заклад освіти не завжди може бути впевнений, що вони мають таке ж саме волевиявлення щодо публічного поширення фото своїх дітей, а тому краще отримати відповідну згоду на обробку персональних даних щодо кожної людини, зображеної на фото.

Водночас маємо пам’ятати: якщо фото для необмеженого кола користувачів у соціальних мережах оприлюднила дитина – для використання цього фото іншими особами необхідна згода її батьків, адже дитина, як правило, не має повної цивільної дієздатності та не завжди усвідомлює значення своїх дій.

Зйомка/публікація без згоди: коли це правомірно

Передусім маємо зазначити, що кожен може фіксувати протиправну поведінку для захисту прав людини. Очевидно, що людина, яка вчиняє протиправні дії, не захоче, щоб це хтось фіксував. Проте, її волевиявлення не впливатиме на право людини здійснювати таку фіксацію. Таке право випливає зі ст. 32 [Конституції України](#) та п. 4 ч. 4 ст. 21 [Закону України “Про інформацію”](#).

Стаття 32 [Конституції України](#) визначає, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

До інформації з обмеженим доступом належить зокрема й конфіденційна. Однак не можуть до інформації з обмеженим доступом бути віднесені відомості про факти порушення прав і свобод людини – вказує п. 4 ч. 4 ст. 21 [Закону України “Про інформацію”](#).

Зауважимо, що у певних ситуаціях лише фото-, відео- та аудіодокази протиправної поведінки можуть допомогти притягнути винних до відповідальності та відновити безпечне освітнє середовище в закладі освіти. В умовах зростання у медіапросторі та соціальних мережах кількості повідомлень про випадки жорстокого поводження з дитиною, зокрема булінгу, видається, що саме така фіксація часто може бути дієвим інструментом захисту прав дитини.

Окремо маємо зазначити, що фотографія може бути розповсюджена без дозволу фізичної особи, яка зображена на ній, якщо це викликано необхідністю захисту її інтересів або інтересів інших осіб – передбачає ч. 3 ст. 308 [Цивільного кодексу України](#).

Або ж якщо фізична особа позувала авторові за плату – в такому разі фотографія, інший художній твір може бути публічно показаний, відтворений або розповсюджений без її згоди – визначає ч. 2 ст. 308 [Цивільного кодексу України](#).

Ризики щодо порушення приватності та як їх долати

“Найголовніше занепокоєння дітей було пов’язане з захистом даних і правом на особисте життя. Пов’язуючи це з безпекою, діти хвилюються про те, як їхні фотографії можуть бути неналежно використані, або як зловживання їхньою особистою інформацією може призвести до того, що вони постраждають у режимі офлайн, у їхньому «реальному житті»” – теза із резюме на основі консультацій у восьми країнах (однією з яких була і Україна), про яке зазначено у [посібнику з питань прав дитини у цифровому середовищі для органів державної влади](#) (розроблений для підтримки впровадження [Рекомендації CM/Rec \(2018\)7](#) Комітету Міністрів Ради Європи).

Розміщуючи будь-яку інформацію про дітей у мережі Інтернет, зокрема й дитячі світлина, варто пам’ятати, що з такого моменту складно відстежити мету та дії з обробки цієї інформації сторонніми особами. Ніхто не гарантує, що всі люди, які споглядатимуть таку інформацію, будуть дружніми та доброзичливими.

Іноді така інформація може потрапити до людей, які своїми діями можуть нашкодити дитині, наприклад, вчиняти кібербулінг, хакерство, шахрайство чи шантаж. Також світлина разом із супутньою інформацією іноді дозволяють ідентифікувати

дитину, відстежити місце та час її перебування і можуть полегшити переслідування та вчинення злочинів щодо дитини. Особливо це небезпечно в умовах воєнного стану, коли діти часто стають ціллю для ворожих маніпуляцій, пропаганди та вербування. Як протидіяти цим явищам раніше розповідали [на сайті](#) освітнього омбудсмена.

У цьому контексті вважаємо позитивним, що у [Методичних рекомендаціях щодо організації виховного процесу в закладах освіти на 2024/2025 н.р.](#) розробники нагадали про правила фотографування учасників освітнього процесу/публікації таких фото, а також рекомендували всім учасникам освітнього процесу мінімізувати оприлюднення зйомок на територіях та в закладах освіти, зважаючи на безпекові виклики воєнного стану. Служба освітнього омбудсмена раніше спільно з Асоціацією Digital Ukraine [розробляла пропозиції](#) щодо висвітлення інформації про заклад освіти в умовах воєнного стану. Зокрема звертали увагу, що *в умовах воєнного стану розповсюдження конфіденційної інформації про людину, навіть за її згодою, може становити загрозу для життя і здоров'я людини та її родини. Навіть фільмування лише закладу, без присутності людей у кадрі, може бути небезпечним для всіх, хто у ньому навчається та працює.*

Окремо маємо зауважити, що у листах, які часто отримують заклади освіти від органів управління освітою/культурою/молодіжною роботою/спортом у громаді про проведення тих чи інших заходів, іноді нагадують про потребу прозвітувати, і зокрема, висвітлити такі події на власних ресурсах. Однак, нормативно передбаченої необхідності публічно поширювати інформацію про роботу закладу освіти із десятками фото дітей немає. Про це свідчить й аналіз статті 30 [Закону України «Про освіту»](#), яка містить перелік інформації та документів, які мають бути обов'язково оприлюднені закладом освіти.

УВАГА! Прощу органи управління не вимагати від педагогічних працівників розміщення фото дітей та надсилання фотозвітів: окрім безпекових ризиків це також покладе додаткове навантаження на вчителів.

[Рекомендації для батьків та освітян щодо захисту дітей у цифровому середовищі](#), розроблені Міжнародним союзом електрозв'язку (МСЕ) та робочою групою авторів із провідних установ, що працюють у індустрії інформаційно-комунікаційних технологій, серед ключових порад для педагогів виокремлюють необхідність розв'язати питання щодо фотографування учнів, зокрема встановити правила фотографування учнів: *“Чи можуть співробітники школи робити знімки учнів з освітньою метою? Чи було отримано на те дозвіл від батьків/опікунів/самих учнів? Бажано, щоб у правилах було прописано, що в інтересах безпеки учнів та співробітників для цих цілей забороняється використовувати особисті пристрої”*.

Важливо зауважити, що зараз часто наголошують на тому, щоб і батьки пам'ятали про недоторканність приватного життя дитини, звертали увагу на те, якою інформацією про своїх дітей вони діляться в соціальних мережах і в Інтернеті загалом.

Також докладніше про виклики у сфері цифрової безпеки для молодого покоління та як їх долати можна дізнатися [на порталі](#) BRAMA.

Зазначимо, що принципу конфіденційності та захисту даних приділена значна увага у [Рекомендації CM/Rec \(2018\)7](#) Комітету міністрів державам-членам про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі, які ухвалені Комітетом Міністрів 04.07.2018 року на 1321-му засіданні заступників міністрів (далі цитовано з неофіційного перекладу). Зокрема, в них зазначено, що:

“27. Держави повинні поважати, захищати та виконувати право дитини на недоторканність приватного життя та захист даних. Держава повинна забезпечити, щоб відповідні зацікавлені сторони, зокрема ті, хто обробляє особисті дані, а також однолітки дитини, батьки чи опікуни та вихователі, були обізнані про та поважали право дитини на конфіденційність та захист даних.

28. Державам та іншим зацікавленим сторонам слід забезпечити, щоб діти знали про те, як реалізовувати своє право на приватне життя та захист даних з урахуванням їх віку та зрілості, а також, де це доречно, зі скеруванням та порадами їх батьків, опікунів, законних піклувальників або інших осіб, які несуть відповідальність за дитину у спосіб, який відповідає розвитку здібностей дитини.

29. Визнаючи, що особисті дані можуть бути оброблені на користь дітей, держави повинні вживати заходів щодо забезпечення того, щоб персональні дані дітей були оброблені справедливо, законно, точно та безпечно, для конкретних цілей та з вільною, явною, обґрунтованою та однозначною згодою дітей та/або їхніх батьків, опікунів або законних представників або відповідно до іншої законної основи, встановленої законодавчо. Слід дотримуватися принципу мінімізації даних, а це означає, що обробка персональних даних повинна бути адекватною, релевантною та не надто надмірною щодо цілей, для яких вони обробляються”.

У разі порушення права на приватність

У тому разі, якщо фото- чи відеозйомка відбувалася без згоди людини, або ж без такої згоди відбувся публічний показ, відтворення, розповсюдження фотографій чи інших художніх творів, на яких зображено фізичну особу, вона має право на захист своїх прав. Теж саме стосується і відсутності згоди батьків на такі дії щодо їх дитини чи її зображення.

Якщо фізичній особі внаслідок порушення її особистого немайнового права завдано майнової та (або) моральної шкоди, ця шкода підлягає відшкодуванню – передбачає ст. 280 [Цивільного кодексу України](#).

Тож якщо згода відсутня і людина вважає, що такими протиправними діями їй завдано майнової та (або) моральної шкоди – є перспектива судових позовів, покликаних захистити особисті немайнові права. Зокрема, **людина може звернутися до суду з вимогою видалення персональних даних та відшкодування моральної шкоди, якщо така була завдана.** Важливо пам'ятати, що *“сама по собі наявність*

права на стягнення моральної шкоди без доведення її належними і достатніми доказами, не створює для суду обов'язку її стягнення” ([Постанова](#) Одеського апеляційного суду від 02.07.2019 року у справі № 520/1084/18). За загальним правилом, передбаченим ст. 1167 [Цивільного кодексу України](#), моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини.

Конкретний перелік позовних вимог у позовах, покликаних захистити права людини на зображення як елемент приватного життя, буде залежати від обставин ситуації.

Окремо зауважимо, стаття 278 [Цивільного кодексу України](#) забороняє поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Так, якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене у газеті, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які готуються до випуску у світ, суд може заборонити розповсюдження відповідної інформації. Якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене в номері (випуску) газети, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які випущені у світ, суд може заборонити (припинити) їх розповсюдження до усунення цього порушення, а якщо усунення порушення неможливе, – вилучити тираж газети, книги тощо з метою його знищення.

В окремих випадках світлина, якими порушено право на приватність, можуть також бути поширені разом із недостовірною інформацією, порушувати честь та гідність людини.

Частина 4 статті 32 [Конституції України](#) передбачає, що кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Прошу органи управління освітою не вимагати від педагогічних працівників розміщення фото та відео дітей і надсилання фото й відеозвітів, адже крім безпекових ризиків, це також покладає додаткове навантаження на вчителів.

Прошу довести цю інформацію до відома органів управління освітою громад та керівників закладів освіти.

**З повагою
освітній омбудсмен**

Надія ЛЕЩИК